

У РУКОПИСУ ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА ПИШЕ ВУК РАСЛАВЧЕВИЋ, А НЕ ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ

Данас је тешко, скоро немогуће, утврдити како је дошло до једне потпуно нелогичне погрешке у првом издању Његошева Горског вијенца¹ у односу на пишчев рукопис — у којему је, што се односи на предмет наше расправе, с в е недвосмислено јасно.

На четвртом листу рукописа, у првој појави у којој се јавља Вук Раславчевић², Његош је јасно, без икаквих исправки и скраћивања, написао: Вукъ Раславчевићъ, а у другој појави, на истом листу, Вуково презиме Његош је скратио: Расл. У оба случаја почетно слово презимена „Р” Његош је исписао обликом малог слова „р” (в. копију наведене с. рукописа).

То су, иначе, познате појаве Вукова дијалога са војводом Драшком — у току Скупштине уочи Тројчина дне на Ловћену:

„Вук Раслапчевић

На шта мјериш џефердаром, Драшко?

Војвода Драшко

*Хоћах убит једну кукавицу,
а жâ ми је фишек оштетити!*

Вук Раслапчевић

*Немој, Драшко, тако ти живота,
не ваља се бити кукавица;*

---

¹ П. П. Његош, *Горски вијенац*, Беч, пишчево издање, 1847.

² У даљем тексту ми ћемо досљедно употребљавати облик: Раславчевић — како стоји у рукопису, осим када наводимо друге ауторе и раније издања ГВ, са обликом: Раслапчевић, или: Раслабчевић.

*али не знаш рђа те не била,
да су оне шћери Лазареве?"³*

На седмом листу рукописа Његош је био намијенио још једну улогу Вуку Раславчевићу — и првобитно написао: Вукъ Раслав., па је једном танком линијом превукао то име, остављајући га врло читљивим, и у продужетку написао: Сердаръ Иванъ — у појави очекивања Озринића на Скупштини о Малом Госпођину дне на Цетињу:

„Сердар Иван

*Што би ово те још не дођоше
Озринићи, наши крајичници?
А без њих се пословат не мо може;
наједно се боље разбирамо."⁴*

Без обзира на то што је Његош већ у рукопису ову улогу, првобитно намијењену Раславчевићу, додијелио Сердару Ивану, и што ће, с разлогом, тако остати у и свим штампаним издањима Горског вијенца — од првога, па даље, за наше разматрање битно је да је Његош Вуково презиме, и у овом случају, скратио закључно са фонемом „в”: Раслав., и тиме, опет јасно и недвосмислено, потврдио да је Вуково презиме искључиво знао и писао као: Раславчевић — а не: Раслабчевић, нити: Раслапчевић (дакле: фонемом „в”, а не: фонемама „б” и „п”) — што ћемо разјаснити нешто касније (в. копију седмог рукописа).

За ово тврђење Његош је у рукопису Горског вијенца дао још једну потврду. На осамнаестом листу рукописа, у појави:

„Вук Раслапчевић

*Како су ме длани засврбили,
да се хоће ко ће посвадити,
бисмо глобе големо узели."⁵ —*

— Његош је још једном Вуково презиме, врло досљедно, скратио у: Раслав., што, без икакве сумње, води до пуног презимена: Р а с л а (в) ч е в и ћ (в. копију осамнаестог листа рукописа Горског вијенца).

Међутим, у првом издању Горског вијенца презиме Вуково одштампано је четири пута, и то: у попису лица; на седмој страни два пута и на страни тридесет и првој — у том нелогичном

³ Наведено према: П. П. Његош, *ГВ*, Титоград 1966, стихови 181—7, с. 55.

⁴ Исто: стих. 311—14, с. 62.

⁵ Исто: стих. 819—21, с. 86. (и други стихови дати су по наведеном изд.)

и нејасном облику: Раслабчевић⁶. Дакле: фонемом „б”, мјесто фонеме „в” — како стоји у наведеним примјерима рукописа Горског вијенца. Једино је логично, па и јасно, на основу анализираних облика презимена: Раславчевић из рукописа — да штампани облик: Раслабчевић у првом издању — није Његошев.

Вуково презиме — у облику Расла(б)чевић — појавиће се у штампаним издањима још у: другом (Н. Сад, 1860, стара графија), трећем (Београд, 1867, стара графија), пето издање (Београд, 1870) нијесмо имали при руци, и само још једном у десетом издању (Н. Сад, 1889, латиничко издање). За илустрацију прилажемо копију ЛИЦА првог издања (Беч, 1947).

Занимљиво је — и посебно важно, по нама из два могућа разлога, што је већ у четвртм издању Горског вијенца, првом латиничном (Задар, 1868) — Стефан Митров Љубиша, најближи и најпоузданији познавалац Црне Горе и Његоша од свих дотадашњих приређивача Горског вијенца, изузимајући Његошево прво издање, име овог јунака Горског вијенца први пут штампан у облику: Р а с л а (п) ч е в и ћ — фонемом „п”, мјесто фонеме „б” из три прва издања, и посебно првог, Његошевог, издања.

Прво: очигледно је да Љубиша није имао при руци рукопис Горског вијенца, па је неприхватљиви облик: Раслабчевић замијенио са прихватљивим: Раслапчевић — и не знајући за Његошев: Раславчевић. Љубиша је познавао облике личних имена: Раслав и Раслап, својевремено доста честе у Црној Гори⁷, из којих су се развила презимена: Расла(в)чевић и Расла(п)чевић, али је знао да је лично име: Раслаб у Црној Гори непознато и необично, па, према томе, и презиме: Раслабчевић.

Друго: Љубиша је, као присталица Вукових и Даничићевих језичких реформи, а усто и сам изузетан зналац језика, могао само слиједити обичну логику гласовне промјене о једначењу сугласника по звучности — по којој је звучно „б” испред безвучног „ч” прешло у безвучно „п” — и тако од: Расла(б)чевић до: Расла(п)чевић.

Каснији приређивачи, коментатори и издавачи Горског вијенца прихватили су облик: Раслапчевић као исправнији, а многи (нарочито они који нијесу имали при руци, или им је био сасвим недоступан, рукопис Горског вијенца) — и као једини облик.

Тако је за дуго — и све до наших дана, нечијом раном грешком, неоправдано нестало једино исправно Вуково презиме: Р а с л а (в) ч е в и ћ — јер га је ј е д и н о тако Његош написао!

Дали смо довољно доказа да Његош није могао „одобрити” штампани облик: Раслабчевић, а то само једним, и то мањим, дијелом додирује обимну расправу коју признати његошолози воде дуго, и до данас, о питању: да ли је, и колико, сам Његош утицао

⁶ Наведено дјело, в. лица, и с. 7. и 31.

⁷ Наш рад *Прилог расправи о Вуку Раслапчевићу*. Цетиње, Гласник Цет. музеја, књ. VIII, 1975, с. 73.

на коначан изглед свог штампаног дјела, а колики је био удио других. Да ли и овај примјер може послужити као доказ, или бар као претпоставка, да Његош није, или бар није помно и систематски, сам вршио „друго поправљање и потоње прегледање сложеног текста Горског вијенца”, и да је, ипак, неко други извршио „другу коректуру и суперревизију” првог издања Горског вијенца? Тешко да би се могло још нешто, осим оваквих детаља и појединости, додати тој расправи од онога што је у својој обимној анализи и синтези дао академик проф. Јевто М. Миловић: Рукопис „Горског вијенца” Петра II Петровића Његоша.⁸

Нама нека буде допуштено да устврдимо и на основу замјене природног облика из рукописа: Раславчевић, неприродним и рогобатним: Раслабчевић у штампаном дјелу — као и других; бројних, језичких недосљедности и неуједначености у првом издању Горског вијенца, да је тешко прихватити мишљење оних који мисле да је Вук Ст. Караџић вршио „потоње прегледање” припремљених табака за штампу.

Вук је, послје почетног повлађивања Славено-Сербима у: Мала простонародна славеносербска песнарица (1713), Писменица сербскога језика... (1814) и Народна србска пјеснарица (1815) — већ 1818. године примијенио савремене облике: Српски рјечник и Српска граматика, па је скоро невјероватно да би му промакао по свему неприхватљиви облик презимена његовог имена: Расла(бч)евић, а да га не коригује у: Расла(пч)евић — и да, сврх свега, узмемо да Вуку није био познат једино исправан облик из рукописа: Расла(в)чевић.

Први потпунији коментар Горског вијенца дао је Милан Решетар⁹; први Љубишин, није се одликовао знатнијим вриједностима. Решетаров коментар није се битније бавио разликама између рукописа Горског вијенца и првог издања, па се и Вуково презиме у свим каснијим издањима, са Решетаревим коментаром, пише онако како га је први пут употребио Љубиша: Раслапчевић. Тек у издању Његошевих Цјелокупних дјела¹⁰, са Решетаровим коментаром Горског вијенца — у НАПОМЕНАМА, први пут је — без икаквог другог објашњења, наведено: Вукъ Раславчевићъ. Међутим, сво прво указивање на разлику у рукопису и првом издању није у науци о Његошу и Горском вијенцу имало никаквог одјека — јер су и каснија издања, и све расправе, посебно оне о лицима из Горског вијенца имале искључиво облик: Раслапчевић.

Ни појава првог фототипског издања рукописа Горског вијенца¹¹ није изазвала научну расправу о рукопису и разликама

⁸ Титоград, ЦАНУ, посебна издања, књ. 13, 1982.

⁹ П. П. Његош, ГВ, Загреб, 1890.

¹⁰ Београд, 1926.

¹¹ Љубљана, издање Александра I Карађорђевића, 1931 (година наведена по истраживањима др Љубомира Дурковића-Јакшића).

између рукописа и првог, и каснијих, издања. Нико од бројних приређивача, издавача и коментатора Горског вијенца; нико од писаца бројних студија и расправа о Његошу и Горском вијенцу није, све до 1958. године, указао на разлику у рукопису и првом издању Горског вијенца — у презимену Његошева јунака Раславчевића. Тада се појавила, критички доста наглашена, расправа Миодрага С. Лалевића: О неким особеностима Његошева језика и правописа по рукопису Горског вијенца.¹² Међутим, занимљиво је нагласити како и овај познати лингвиста, и без сумње добар познавалац Његоша, ово питање поставља наглавце! Замјеравајући Његошу бројне, шире узето, језичке недостатке и у рукопису и у првом издању Горског вијенца — Лалевић, о предмету наше расправе, каже: „Познатог јунака Раслапчевића бележи раслапчевић, а прво издање има чак Раслабчевић (!). — не може се, дакле, ни овде ухватити никакво правило кога се писац држао. . .” Коректним приступом редосљед би био обрнут: Његош је у свом рукопису, истина, написао: раславчевић — малим почетним словом „р”, али не зато што не познаје правило писања и употребе великог слова у писању личних имена, јер, примјера ради, име владике Данила пише двојачко: почетним великим словом D, латиничке форме, и малим словом d, латиничке форме, а и малим словом д, ћириличке форме, пише, рецимо, име војводе Драшка, а име свих који носе име Вук, великим словом В, ћириличке форме. Сва имена која почињу словом „Р” пише, углавном, малом графијом „р” — али, допустимо, да је то и питање стила Његошева! У првом издању се, незнано како, нашао облик: Раслабчевић, па тек онда, од Љубишина издања Горског вијенца, облик: Раслапчевић — који ће завести на погрешан пут многе истраживаче Његошева дјела, какав је случај и са М. С. Лалевићем, јер генезу је и он морао извести по редосљеду: Расла(в)чевић — Расла(б)чевић — Расла(п)чевић.

Није прихватљив ни пут којим је, у расправљању овога питања, ишао још један познати и признати његошолог, проф. др Никола Банашевић — у свом раду: О издавању Горског вијенца.¹³

Говорећи о неким одликама Његошове лексике, коју Банашевић означава као: „покрајински облици,” у првом издању ГВ, он исправно, и без спора, тврди: „Те покрајинске облике уносио је Његош, а не непознати коректори, па их треба оставити у садашњим издањима, што не чине сви редактори. . .”. Међутим, када Банашевић тврди да је Његош сам, без ичије „друге руке”, вршио исправке — од рукописа до првог издања ГВ, неких „покрајинских облика”, с циљем појачања пјесничког израза, а

¹² Стварање, Цетиње, 1958, св. 1, с. 66.

¹³ П. П. Његош, ГВ критичко издање с коментаром. Београд, СКЗ, к. LXVI, књ. 442, 1973.

„не ради приближавања књижевном језику” — не може се прихватити, или не бар у свим случајевима. Тако Банашевић каже:

„Да је баш песник вршио сличне измене доказ је 924. стих, где је у рукопису лђвше поправљено у лђпше, прецртавањем сугласника в. Покрајинско л њ е в ш е остало је у рукопису 1265. и 1303. стиха, па је тек у штампаном издању замењено са л њ е п ш е, свакако руком или упутством самог песника. Такав је случај и са 1492. стихом где је попришавта постало попришапта. Слично томе презиме Раславчевић, које је остало у рукопису, постало је Раслапчевић, лакше за изговор” (sic.!).

Прво: није „слично” ни као аналогија — јер је употреба сугласника в у презимену патронимичког поријекла (од: Р а с л а в): Раславчевић — сасвим нормална; у духу је црногорског народног говора, јер, рекли смо, било је некада доста често и име: Раслав, и презиме: Раславчевић; исправно је и као лингвистички облик у савременом књижевном језику (српскохрватском) — а није тешко ни „за изговор”, и

Друго: у првом издању ГВ не стоји — како тврди Банашевић: Раслапчевић (када је први пут употријебљен облик презимена са „п”: Расла(п)чевић, рекли смо) — већ: Р а с л а (б) ч е в и ћ, дакле; његошевски, необично и рогобатно — усто и веома тешко за изговор!

Нама је, ипак, вјероватно да је неке чисто језичке исправке са рукописа до првог издања ГВ извршила друга рука, и то без одобрења Његошева — што и овај примјер, очито, потврђује. Сложићемо се, међутим, без спора, са Банашевићем, и другима, да у суштину Његошева пјесничког израза нико није дирао, и, како каже Банашевић: „Да је он дотеривао и допуњавао своје стихове у новом препису или приликом коректуре доказује непобитно 1278. стих, кога нема у сачуваном рукопису”. Додајмо да је то стих: али нешто теже од обоје — у појави: Вук Мандушић:

*„Ал’ је ђаво, или су мађије,
/али нешто теже од обоје?/
Кад је виђу да се смије млада, . . .”*

Додајмо, узгред, да исто тако није тачна тврдња, не тако давно изречена, да „. . . чувени стих „Нека буде што бити не може”. . . уопште не постоји у рукопису,” већ да га је Његош „дописао у штампарској ревизији у Бечу”.

На 14. листу рукописа, у монологу владике Данила, са познатим почетним стихом: „Ђе је зрно клицу заметнуло. . .”, налази се, као 48. стих по реду, наведени стих, читко и без исправки написан, и то у контексту:

*„Треба служи́т чести и имену!
Нека буде борба непрестана,
нека буде што бити не може,*

*нек' ад прождре, покоси сатана!
На гробљу ће изнићи цвијеће
за далеко неко покољење!"*

Тачно је нешто друго. Његош је дописао, са стране, још седам стихова, и то у истом том монологу — у рукопису, својом руком, и нешто ситнијим словима од осталих:

*„Жрец Европе с светог амвона
хули, пљује на олтар Азије;
ломи тешки топуз ацијатски
свете куле под сјен распјатија.
Крв праведна дими на олтаре,
ћивоти се у прах развијаше.
Земља стење, а небеса ћуте!"*

Ови стихови ушли су и у сва штампана издања, од првога па даље, послје 12. стиха.

Али, облик Раслапчевић толико је већ био присутан у науци, а тиме и у свијету и ушима свих који су писали о Горском вијенцу, тако да је било коме тешко било доћи на помисао да то и није право презиме „познатог јунака” — који је, и иначе, по много чему, био велика непознаница (велика енигма) — велика заблуда многих, а, управо, највише мистериозношћу свога презимена.¹³

Од краја прошлога вијека, па до наших дана, написано је много о питању: да ли је Вук Раслапчевић историјска личност из времена владике Данила, а тиме и догађаја оцјеваних у Горском вијенцу, и: одакле је Вук био поријеклом. Из до сада анализираних — види се да је то била погрешка и заблуда многих — јер требало је истраживати: да ли је историјски постојао Вук Раславчевић — као једини стварни јунак Његошева Горског вијенца!

Расправљајући о овом предмету још 1975. године — и ми смо у једноме били у заблуди: вјеровали смо да је стварно презиме Његошева јунака: Раслапчевић. Рукопис нам није био доступан; на прво издање с обзиром на предмет наше расправе, није било потребно да се осврћемо, а аутори који су нас занимали расправљали су искључиво о Вуку Расла(п)чевићу — без и једне напомене: да у рукопису, и првом издању, стоји друкчије: Расла(в)чевић. Многи то, да не кажемо сви (?), једноставно нијесу ни знали! Били су, с њима и ми, без кривице криви.

Ако је за утјеху — један од закључака које смо тада извели, новим сазнањем: да је, по Његошу и његову рукопису Горског вијенца, Вук, у ствари: Раславчевић, а не Раслапчевић, па ни Раслапчевић — није доведен у питање. Напротив, наше основно одређење да докажемо да су Расла(в)чевићи (па и Расла(п)чеви-

ћи) историјске личности из времена владике Данила, и догађаја опјеваних у Горском вијенцу, остаје. Анализом писаних, архивских докумената, које је за науку објелоданио још 1927. године Душан Вуксан, посебно записа о: Томашу Раславчевићу и другога у којему стоји: „Писа се Вуко Раславчев у свету проскомидију...”, и: „Вуко Раславчев писа бабу Јерину...”¹⁴ — потврђена је историјска тачност о постојању Р а с л (в) ч е в и ћ а у том времену. Чињеницом да је Његошев јунак Р а с л а в ч е в и ћ — и закључак Д. Вуксана, наш и других, да је Његош податке за своје јунаке, посебно Горског вијенца, узимао из архивских извора и записа, још снажније се потврђује.

Анализом претходних докумената утврдили смо тада да је Томаш Раславчевић из Очинића, а Д. Вуксан о томе каже: „Из овог се записа види, да је Вук био из Очинића, што уосталом није било доста јасно, и за њега су се отимала поједина племена, као оно градови за Хомера. Даље се дознаје да му је оцу било име Раслав...” Сада тек и Вуксанова претпоставка да је овај очинићи Вук Раславчев могући јунак Горског вијенца постаје сасвим прихватљива. Његошев јунак је: Вук Раславчевић — а наведени писани историјски извори једини су, до сада објављени, који потврђују да су Р а с л а в ч е в и ћ и (Томаш и Вук, Шћепан и други) живјели у Очинићима крајем XVII и почетком XVIII вијека.

Најпотпунију студију о: „рукопису; графици и правопису Његошевог „Горског вијенца”; графицијским, правописним, језичким и текстолошким разликама између Његошевог РГВ и I дела ИГВ” дао је др Александар Младеновић¹⁵. Младеновић је, без посебног коментара, навео два примјера разлика на четвртном листу рукописа Вукъ Раславчевићъ и на осамнаестом Вукъ Раслав. — према Вукъ Раславчевићъ, на седмој и тридесет првој страни првог издања.

У издању Црногорске академије наука и умјетности и Народне књиге из Београда изашла је значајна, и дуго жељно очекивана, публикација Јевта М. Миловића. Публикација садржи документоване Уводне напомене, Рукопис Горског вијенца штампан савременом транскрипцијом и пропраћен бројним значајним Миловићевим напоменама и објашњењима и Факсимил рукописа Горског вијенца. Ово Миловићево дјело даје широке могућности за бројне анализе Његошевог Горског вијенца. Ми ћемо се задржати само на оним питањима од којих смо очекивали разрјешење загонетке Раславчевић.

У Уводним напоменама Миловић наводи оба примјера скраћеног презимена: „Вук Расл.” и „Вук Раслав.”¹⁶, али не указује,

¹⁴ Наш рад *Прилог расправи...*

¹⁵ Исто, с. 75—78.

¹⁶ „О рукопису и првом издању ГВ, Нови Сад, Годишњак Филозоф. факулт., 1970, књ. XIII/I.

иако би то била права прилика, да се на четвртом листу рукописа налази и пуно презиме: Расла(в)чевић, према необичном облику у првом издању: Расла(б)чевић. Ово истичемо због тога што ће Миловић занемарити овај облик и у коментару Рукописа Горског вијенца.

Наиме, Миловић наводи — исправно, оба примјера са четвртог листа рукописа: Вук Раславчевић и Вук Расл.¹⁷, али у фусноти /11 — погрешно: „У првом издању Горског вијенца стоји ‚Вук Раслапчевић‘” и у фусноти /14: „У штампаном тексту Горског вијенца објављено је ‚Вук Раслапчевић‘” — иако смо сада навели бројне примјере да је у првом издању Горског вијенца Вуково име одштампано: Расла(б)чевић. На седмој страни рукописа Миловић — исправно, наводи: [Вук Раслав.] Сердар Иван, а у фусноти /6: „Пјесник је првобитно овдје ставио: ‚Вук Раслав[чевић]‘...”¹⁸. Првобитно смо помислили да се у прва два примјера ради о коректорским и штампарским грешкама, али и у посљедњем примјеру, на осамнаестом листу рукописа, налазимо — исправно: „Вук Раслав.” — али, у фусноти /5 — погрешно: „У штампаном тексту Горског вијенца: ‚Вук Раславчевић‘ (стр. 31)”¹⁹ — иако, поновимо то још једном, тамо пише: Р а с л а (б) ч е в и ћ!

Очигледно је да је уважени Ј. М. Миловић у рукопису, све што се односи на Вука Раславчевића, добро видио, али није уочио што тачно пише у првом издању Горског вијенца! Да ли је и Миловића завела нелогичност облика: Раслабчевић, с једне стране, и дуга традиција употребе облика: Раслапчевић — у бројним издањима Горског вијенца; у бројним коментарима, расправама и студијама — с друге, па је, због тога, стварни облик: Расла(б)чевић, из првог издања, изгубио из вида? Могуће.

Мишљења смо да је Његошев аутограф Горског вијенца, бар од времена када је представљен широкој јавности — и научној посебно, о б а в е з и в а о да приређивачи савремених издања Горског вијенца изврше све исправке очигледних погрешака које су мимо Његоша, учињене у првом издању. Увјерени смо да је већ пропуштена јединствена прилика да се то учини у јубиларном, посебном, издању — које садржи: факсимил рукописа, репринт првог издања и савремено издање.²⁰ „Савремено издање” — издато заједно са факсимилом аутографа и репринтом првог издања, огромно би добило; била би то историјска прекретница у новом приступу изучавања Горског вијенца —

¹⁷ Ј. Миловић, навед. дјело, с. 31.

¹⁸ Исти, с. 59.

¹⁹ Исти, с. 72.

²⁰ Исти, с. 116.

да се студиозно, свестрано, и надасве, одговорно, у припремању тога издања пошло од извора, тј. Пјесникова сачуваног дијела рукописа.

Било би то задовољство да смо већ у том савременом издању Горског вијенца могли прочитати изворно, Његошево Р а с л а в ч е в и ћ! Колико је могло бити још побољшања; а врсних лингвиста и изузетних познавалаца Његошева пјесништва и пјесничког језика који су то могли успјешно остварити — имали смо и имамо, остаје за будуће анализе. Ово је само наш мали прилог.

Иван Т. Калуђеровић

---

²¹ П. П. Његош, *Горски вијенац*. ЦАНУ, Титоград, и други, 1985.